

УДК 37.017.4:371.1(4):(091)

ПОСТРИГАЧ Н.

м. Київ, Україна

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ ВЧИТЕЛІВ

У даній статті представлено загальний контекст, що визначається ретроспективним аналізом розвитку Європейського виміру у громадянській освіті вчителів, під впливом різних значень Європи, інтеграційних процесів в Європі, які були розпочаті після закінчення Другої світової війни і сучасних тенденцій у глобалізаційному світі.

Ключові слова: громадянська освіта; європейський вимір в освіті, підготовка учителів, педагогічна майстерність, ретроспективний аналіз.

Постановка проблеми. Кардинальні перетворення в суспільстві, нові стратегічні орієнтири в розвитку економіки, політики, соціокультурної сфери, необхідність освоєння людьми нових соціальних ролей з урахуванням змін у суспільстві, його швидкої інформатизації і динамічності – все це кардинально змінило вимоги до випускників вищих педагогічних закладів освіти. Сучасні фахівці освітньої галузі повинні мати міцні знання, вміння, навички, професійні якості та психолого-педагогічні здібності, що дозволяють знаходити оптимальні, самостійні рішення в нестандартних ситуаціях [4, с.105].

Відтак, питання про педагогічну майстерність – це питання про якість «інструмента», тобто про людську якість педагога і якість його життя, її відповідності і проповідуванню людським ідеалам. На рівні досягнення майстерності виникає особлива властивість професійної діяльності, вираженою мірою інтегруватися з будь-яким науково-практичним контекстом, будь-яким досвідом, будь-якою інформацією, перетворюючи її у джерело, засіб вирішення професійних задач і власного професійного зростання [3, с.13].

Аналіз досліджень за проблемою. Історичний досвід та класичні дискурси розвитку громадянського суспільства переконують, що лише превалювання суспільства над державою може забезпечити вільний розвиток динамічної, творчої особистості, яка у своїй життєдіяльності керуватиметься загальнолюдськими, національними, громадянськими цінностями [1].

Проблема громадянського виховання була започаткована і належним чином обґрунтована у працях видатних представників античної думки Сократа, Платона й Арістотеля, пізніше у працях гуманістів епохи Відродження Н. Макиавеллі, Т. Мора, Т. Кампанелли. Цю ідею підхопили та розвинули прогресивні українські мислителі М.І. Костомаров, П.О. Куліш, пізніше К.Д. Ушин-

ський, А.С. Макаренко й В.О. Сухомлинський, учені-психологи К. Юнг, Д. Уотсон, А. Маслоу тощо. Сучасні психолого-педагогічні, народознавчі основи її формування у молодого покоління, філософсько-соціальні аспекти громадянськості та ролі виховання у її розвитку обґрунтовані в роботах російських та українських учених Л.Архангельського, Л.Буєвої, Р.Гурова, П. Ігнатенка, Н. Косаревої, Л.В. Крицької, О. Сухомлинської, К.Чорної та ін.

Потреба звернення педагогічної громадськості до проблеми громадянської освіти в європейському вимірі пов'язана з недостатністю її розробленості у психолого-педагогічній та філософській літературі. Актуальність дослідження посилюється також новим етапом розвитку історії педагогічної науки, котрий пов'язаний з об'єктивно-історичною переоцінкою поглядів та наявних педагогічних знань стосовно громадянської освіти й виховання у європейському вимірі на міждисциплінарній основі.

Мета статті: здійснити ретроспективний аналіз розвитку європейського виміру у громадянській освіті вчителів. **Завдання:** вивчення та осмислення прагматичного педагогічного зарубіжного досвіду та окреслення можливих перспективних шляхів модернізації національної системи професійної підготовки вчителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що ж таке європейський вимір в освіті? У чому полягає суть цієї концепції? Це питання – відповідно до ідеї Грундтвіга – розвиток у молодих людей здатності до дій і відповідальності за себе та інших, як громадян Європи, де найбільш важливі соціальні проблеми виходять за національні кордони [8, с.16].

Цей принцип повинен проходити через всю систему освіти й надати її більш широкої європейської перспективи, відкрити нові горизонти глобального мислення й міжкультурного порозуміння [9, с.132].

Європейський вимір (далі «ЄВ») та європейська інтеграція не пов'язані тільки з одним колом питань, але стосуються міркувань у політичних, економічних, соціально-культурних аспектах повсякденного життя. Тому ЄВ у сфері освіти не пов'язаний тільки з одним предметом або тематичною галуззю, але має бути невід'ємним атрибутом усього навчального плану школи, спрямованого на підтримку процесу зміцнення таких загальноєвропейських цінностей, як демократія, права людини, солідарність, толерантність та справедливість.

ЄВ почали все частіше використовувати в якості терміна в кінці 80-тих років ХХ ст., оскільки більшість програмних документів цих років відносяться до європейської освіти та свідомості. У 1983 році Рада Європи прийняла Рекомендацію щодо сприяння поінформованості про Європу, поява якої зумовлена цілями і змістом ЄВ й складається з 2 наступних завдань: 1) незважаючи на відмінності у змісті, ці програми повинні заохочувати всіх молодих європейців показувати повагу й солідарність з народами інших країн й культур, вважати себе не тільки громадянами власних країн і регіонів, але також як і громадян Європи та решти світу; 2) усі молоді європейці повинні надавати допомогу в набутті готовності й здатності збереження й зміцнення демократії, прав людини та основних свобод; знань і навичок, необхідних, щоб впоратися з життям у взаємозалежному світі, що характеризується різноманітністю, постійні і швидкими змінами, розуміння їх загальної культурної спадщини, свого внеску до інших цивілізацій власного боргу стосовно них; розуміння установ і організацій, створених для сприяння європейській співпраці та готовність надати підтримку своїм ідеалам й діяльності.

Крім того, документ пропонує зміст для просування європейської свідомості, що описується наступними темами: запобігання війні та ненасильницьке вирішення конфлікту, збереження європейської культурної спадщини, вплив міграції; збереження екологічного балансу; краще використання енергії та природних ресурсів, зміна потреб у зв'язку та торгівлі; відносини з країнами, що розвиваються. Ця рекомендація служить одним з основних документів, окрім Резолюції про ЄВ в освіті Міністрів Європейського Співтовариства (1988 р.) й Рекомендації щодо ЄВ в сфері освіти Ради Європи (1989 р.), ідей Маргарет Шеннан щодо розвитку першої комплексної концепції ЄВ в сфері освіти, яка розуміє Європу як комплекс часу, простору й культури та уточнення умов поміж цих атрибу-

тів. Трьома основними напрямками в здійсненні ЄВ в галузі громадянської освіти вчителів є: навчання ПРО Європу, ДЛЯ життя в Європі і ЧЕРЕЗ Європу. Ця концепція показує, яким складним поняттям є ЄВ, яке має на увазі не лише навчання, зосереджене на знаннях, а й навчання на основі досвіду, обміну досвідом та акцент на критичному мисленні тощо.

З кінця 1990-х рр. ХХ ст. включення у «Європеїзацію громадянської освіти» одержало неофіційний статус бажаного аспекту освітніх політик по всій Європі. Багато міжнародних організацій (Рада Європи, ЄС, ОБСЄ, ОЕСР, Світовий Банк, національні, урядові, неурядові і «гібридні» організації, асоціації («Світовий Демократичний Рух»), фінансово спроможні фонди (Bosch, Soros), а також невеликі фонди, університети, коледжі, педагогічні інститути, школи, міжнародні шкільні мережі, освітні центри для дорослих, громадські ініціативи, приватні спонсори, функціонери, ЗМІ, Інтернет-форуми обміну, блоги, спеціалісти освітньої галузі, групи за інтересами та фізичні особи — всі роблять внесок у цей процес. Такі потужні віяння певною мірою урізноманітнюють яскраву мозаїку транскордонних освітніх зв'язків у Європі, які продовжуватимуть розвиватись, водночас поглиблюючи, нехай і не дуже швидкими темпами, поінформованість освітян про європейські перспективи і бачення.

Зосередимо увагу на двох основних напрямках, які, на думку учених, існують у громадянській освіті в європейському контексті. Дві найбільші європейські організації, Рада Європи і Європейський Союз, визнали важливість підтримки політично-демократичної освіти. Результатом цього стало впровадження численних програм, від громадянської освіти та освіти з прав людини до молодіжних обмінів і програм інтеграції меншин. Цими двома основними напрямками громадянської освіти вчителів в Європі вважаються: 1) «підхід до визначення та формування політики», обраний Радою Європи, у формі великомасштабного проекту «Освіта для демократичного громадянства» (ОДГ); 2) «особистісно-зорієнтований підхід», обраний ЄС у напрямку «Освіта для демократичного громадянства». [2, с.3].

Якщо ми хочемо зрозуміти розвиток ідеї Європейської громадянськості у ретроспективі, тоді необхідно поглянути на сучасні дослідження, здійснені у цій галузі. З цією метою Ослером були розглянуті наступні документи, які мали вирішальне значення для процесу визначення вимірів Європейської громадянськості: 1) Рада

Європи (2002): Рекомендація Комітету Міністрів до Держав-Членів з питань Освіти для демократичної громадянськості (ОДГ); 2) Рада Європи (2003 р.): Комітет Міністрів Освіти – Декларація Європейських Міністрів Освіти про Міжкультурну освіту у Новому Європейському Контексті; 3) Європейський Союз (2004 р.): Освіта і Громадянськість: Звіт про Розширену Роль Освіти і її Культурні Аспекти.

Крім того, німецький учений Фальк Пінгел (Falk Pingel) стверджує, що у більшості європейських країн громадянськість або громадянська освіта не є дисципліною або предметом й вважається міжпредметною проблемою, яка може бути інтегрована у такі предмети, як історія й географія. Проблема полягає в тому, що громадянськість викладається як історія чи географія, але не як громадянськість. Тому німецький учений рішуче підтримав уведення громадянськості у якості належного предмета у школі, що також передбачає, що вчителі повинні бути відповідно підготовленими для того, щоб викладати новий предмет. Тим не менш, навіть тоді, коли громадянська освіта була б реалізована в національному куррікулумі, це б нерідко охоплювало національні інтереси, нехтуючи Європейським виміром. Відтак, Європейська громадянськість, на думку Пінгеля, полягає в застосуванні до неї зовсім нового підходу, який до цих пір широко не практикувався у європейських навчальних закладах [7, с.7].

Сьогодні громадянськість учені розглядають на різних рівнях. Згідно досліджень Бауера та ін. (Bauer et al, 2003) це глобальний, регіональний, національний, місцевої громади, родинний, особистісний рівні. На глобальному рівні громадянськість має розширене значення й на особистісному – дуже близька до окремих осіб. Усі ці виміри є дуже цінними в освіті, залежно від віку та освітнього рівня учнів (студентів).

Учений Патрік (Patric) визначає громадянську освіту наступним чином: глобальними тенденціями для громадянської освіти й демократії виступають: 1) *громадянські навички* (розвиток навичок прийняття рішень, порівняльний й міжнародний аналіз уряду й громадянськості; розвиток партисипативних навичок й громадянських чеснот через заходи кооперативного навчання); 2) *громадянське знання* (систематичне викладання основних понять й використання кейс-досліджень); 3) *громадянські чесноти* (застосування літератури для навчання громадянським чеснотам) [5, с.3].

Згідно твердження Кісумбінга (Quisumbing) громадянська освіта є життєвим процесом непе-

рервного навчання за участю людини в цілому, а не готового продукту або результату навчальної програми для даного часу та місця [6].

Відтак, підготовка вчителів є одним з найбільш важливих заходів для зміцнення європейських знань і громадянської освіти. З огляду на швидкість, з якою відбуваються зміни у Суспільстві Знань, існує нагальна потреба у гнучкій і частішій підготовці вчителів, яка дозволить забезпечити постійне оновлення й відновлення їх ключових компетентностей у сфері громадянської освіти.

Висновки. Ретроспективний аналіз засвідчив, що проблема розвитку європейського виміру у громадянській освіті вчителів є дуже складною, багатоаспектною в сучасному соціокультурному та полікультурному контекстах, а від її розробки на теоретичному та прикладному рівнях значною мірою залежить якість підготовки сучасного вчителя-європейця.

Отримані результати можуть стати в нагоді науково-педагогічному персоналу вищих навчальних закладів, які беруть участь у навчально-виховному процесі майбутніх вчителів, підвищення якості ключових компетентностей вітчизняних педагогів, адже їх підготовка й вдосконалення громадянських якостей відповідно до сучасних вимог Суспільства Знань є метою забезпечення сталого розвитку системи педагогічної освіти України.

Література

1. Вовкочин Л.Ю. Едукаційному процесу загальноосвітньої школи – громадянський зміст [Електронний ресурс] / Л.Ю. Вовкочин. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N142/N142p014-017.pdf
2. Вмиєся бути справжніми громадянами [Електронний ресурс] // Піврічний інформаційний бюлетень, який публікується в рамках проекту «Громадянська освіта — Україна», фінансованого програмою Європейського Союзу для України. – №3. – 12 с. – Режим доступу: <http://www.civiced.org.ua/eng/docs/Newsletter%2003.pdf>
3. Язюн І.А. Проблемні питання педагогічної якості /І.А. Язюн // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за 2009 рік. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с. – С-11-14.
4. Осаволук О.А. До питання про спеціальну компетентність педагога / О.А. Осаволук // Вісник Черкаського університету. – Вип.88. – Сер. Педагогічні науки. – Черкаси, 2006. – С. 105-109. – С. 105.
5. Bauer T., Clarke M., Dailidienne E. Active Learning and Citizenship Education in Europe / T.Bauer, M.Clarke, E.Dailidienne. – London: CiCe, 2003. – P.3.
6. Korhonen Riitta. Teaching a citizenship in the preschool educational process /R.Korhonen. In: Teaching Citizenship proceedings of the seventh Conference of the Children's Identity and Citizenship in

Europe: Thematic Network. – London: CiCe, 2005. – 7 р.

7. Georgi Viola B. Networking European Citizenship Education (NECE): Report 4, Expert Workshop: Models of European Citizenship Education / V.B. Georgi. [Electronic resource]. – Saarbrücken, November 5th – 7th, 2005. – Access mode: <http://www.bpb.de/files/O79W0A.pdf>

8. Heidenmann Tove: Europe in Education – Portraits of twelve Danish pioneer schools. – Kopenhagen, FPU, 1993. – ISBN 87-89146-26-3. – P.16.

9. Walterová E. Objevujeme Evropu: kniha pro učitele [Discovering Europe – Book for teachers: English translation O.L.]. – Prague : Pedagogická fakulta UK, 1997. – ISBN 80-86039-27-7. – P. 132.

ПОСТРИГАЧ Н. О.

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ИЗМЕРЕНИЯ В ГРАЖДАНСКОМУ ОБРАЗОВАНИИ УЧИТЕЛЕЙ

В данной статье представлен общий контекст, определяемый ретроспективным анализом развития Европейского измерения в гражданском образовании учителей под влиянием различных значений Европы, интеграционных процессов в Европе, которые были начаты после окончания Второй мировой войны и современных тенденций в глобализационном мире.

Ключевые слова: гражданское образование; европейское измерение в образовании, подготовка учителей, педагогическое мастерство, ретроспективный анализ.

POSTRYGACH N.O.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF EUROPEAN DIMENSION DEVELOPMENT IN CITIZENSHIP TEACHERS' EDUCATION

This article presents the overall context that determined by retrospective analysis of European Dimension development in citizenship teacher education and influenced by the various meanings of Europe, integrative processes in Europe that were initiated after the end of the World War Two and recent tendencies towards a globalised world.

Key words: citizenship education, European dimension in education, teacher training, teacher skills, retrospective analysis.

УДК 371.123:316.72(94)

ГОЛУБ Л. І.

м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: АВСТРАЛІЙСЬКІ ПІДХОДИ

У статті окреслено термінологію поняття «полікультурна компетентність», проаналізовано моделі полікультурної компетентності, а також представлено австралійські підходи до розвитку полікультурної компетентності майбутнього вчителя.

Ключові слова: полікультурна компетентність вчителя, полікультурне середовище, полікультурна освіта, Австралія.

Постановка проблеми. Формування толерантної полікультурної особистості є одним із гарантів стабільності у сучасному полікультурному світі. Тому одним із важливим завдань сучасної педагогічної освіти є розвиток у майбутнього вчителя полікультурної компетентності, яка є невід'ємною частиною його фахової підготовки. Для нашої держави це питання є надзвичайно актуальним, оскільки Україна є поліетнічною, поліконфесійною, полімовною, полікультурною державою. На її території проживають представники понад 130 національностей, народностей та етнічних спільнот. В українських школах спільно навчаються діти різних народів з різною національною культурою, різноманітними національними звичаями, психологічним

укладом і менталітетом. В умовах полікультурного суспільства постає питання готовності вчителя до співробітництва та міжкультурного спілкування з представниками різних культур, віросповідань, національностей.

Україна є відкритою до вивчення позитивного зарубіжного досвіду з проблем формування та розвитку полікультурної компетентності вчителя. Австралія – багатонаціональна, полікультурна, поліетнічна, полімовна держава, яка має багаторічний досвід запровадження полікультурної освіти. Тому вважаємо австралійський досвід особливо корисним для України, яка ще тільки починає робити перші кроки у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами полікультурності в Австралії за-